

H

ernaniko Udaletxea. Joakin Fernandez Ayarragaray, Hernaniar Arkitektoaren Obra.

Juan Ignacio Elizondo, Arkitektoa

AURREKINAK

Bigarren Karlistada gerratean, 1875 irailak 16, arratsaldeko lau t'erditan hain zuzen, Santiomendin kokatu bateriatik karlistek jaurtiki granada batek jo zuen Udaletxeko areto nagusia. Guda agintarien erabakiz bolborategi bilakaturik baitzen hau, bapatean gertatu leherketaren ondorioz edifizioa desegin eta zenbait hildako eta zauritu ugari izan zen.

Hondamendi honek Erretore Etxea ere erasan zuen, zeina etxe koxkor bat baino ez zen, Udaletxearen eta Parroki Elizako dorrearen artean, biekin komunikatzen zuena, eta hau ere militarrek harturik zeukaten.

Udaletxe zaharra, leherketaren ondoko egoeran.

Udal dependentziak deseginda gelditu zirenez, Korporazioa beste lokal batzuk Plazan eta Kale Nagusian prestatzera edo errentan hartzera beharturik gertatu zen, Udaletxean kokaturik zeuden zerbitzu desberdinak berriro martxan ipiniko bazituen, esaterako bulegoak, alhondiga, musika aretoa, eskolak, etab.

Luza gabe sortu zen herri-gizonen artean hondaturik gelditu zen edifizio nagusia berreraikitze gogoa, baina ezinbestekoa zenez edifizio kaltetuei buruz konpentsazioaren beharra bideratzea, eta hau Estatuak behar zuen onartu, horregatik indemnizazioaren aldeko bide neketsuari ekin zitzaion, hain neketsua bide hau non, bai burokraziaren moteltasunagatik bai eta agintari militarren axolagabezia eta ulertzintasuna dela kausa, hamar urte luze iraun baitzuen.

Ikusi besterik, nahiz eta leherketaren ondoriozko galera eta kalteen tasaketa egin, lehenik Estatuak eta Udalak izendaturiko arkitektoen bitartez, eta geroago beste batek, auzia ebazteko parte hartu zuen hiru garrenak, hiruok ere udal interesen alde jokatzuz, agintari militarra temati ahalegindu zen behin eta berriro orohar baloratu zenbatekoari bere onarpenik ez ematen. Guztira 111.792,22 pta. igo zen kopurua, arrazoi edo zuzentasun izpirik gabe, 31.432,62 pezetara eraitsi zuten. Honek eragin zuen Udala Gerrako Ministroari txosten bat igortzera, egin nahi zen beherapena ez egiteko argudiatuz, eta beste bat Ministroen Kontseiluko Lehendakariari, aipatu dugun Ministroarekiko bitartekaritza eskatuz, halako eraispen hura onar ez zedin.

Hala, 1.882an onartu zuen azkenik Estatu Kontseiluak Udaletxeari egindako

kalteen alde 81.585,38 pezetako diru kopurua Udalari ematea. Hortxe sartzen zen baita okupazio egunetik hasita leherketa gertatu zen arteko akurapena eta udal zerbitzuetako hartu behar izan ziren edificzio desberdinen akurapenak ere. Hurrengo urtean eta arrazoi berdinagatik, Erretore Etxearen alde onartua izan zen 10.000,43 pta. indemnizazio modura ematea.

Hala eta guztiz ere, delako indemnizazioa ez zen 1885-86 ekitaldiko aurrekontura arte sartu, eta beraz, ordainketa 1885 urtearen azkenetan egin zuten.

Hilabete batzuk lehenago - hala-koa zen udaletxe propio bat ez izateagatik hernaniarren ezinegona - non Korporazioak, herriarentzat lehen bait lehen Udaletxea berreraikitzeak zer nolako garrantzia zuen ikusita, eta komenigarri zela baita eskudun pertsonen aholkua, bilkura dei bat luzatu zien aurreko hamar urtetan zehar zinegotzi izandako guztiei. Batzarkide gehienek ideiak jaso eta aho bateko iritzia- ren ondotik, Korporazioak hauxe erabaki zuen, Joakin Fernandez Ayarragaray Arkitektoari, herriko semea *, Udaletxea berreikitze-ko obren proiektua eta zuzendaritza gomendatzea.

** Joakin Fernandez Ayarragaray jauna, Hernanin jaio zen 1821eko abuztuaren 17an. Peritu Agronomo izan zen eta San Fernandoko Arte Noblean Erret Akademiako Arkitekto. Sevillako Arte Ederren Eskolan irakasle izanik, obra ugariak burutu zituen hiri horretan. Eta 1900 urteko martxoaren 26an hil zen.*

PROIEKTU ARKITEKTONIKOAREN BEREIZGARRIAK

Gomendatu zitzaion mandatuari erantzunez, hernaniar arkitektoak 1886

uztailak 3an aurkeztu zuen "Hernaniko Udaletxea berreraiki eta berriztatzeko proiektua" deitzen dena eta ondoko dokumentu hauetaz osatua: txostena, presupostua, ahalezko baldintza eta baldintza ekonomikoak, eta fatxada eta oin desberdinei buruzko planoak.

Berreraikitze-ko proiektuaren ideia nagusiak Udalatxe zaharraren elementu arkitektonikoak izan zituen abiapuntu, 1.679 urtean estilo txurri-gereskoan eraikia, eta nahiz ontzat ematen duen Fernandez jaunak haren fatxada nagusiaren osotasuna, uste du ez direla hark erakusten zituen zurruntasuna, monotonia eta gogortasuna Udaletxe batentzat gaitasunik egokienak. Horregatik, arkitektoari buruzko sistema orokor berria bereganatzekoan, egileak espazio alaiago bat bilatu zuen eta, batipat, gisa honetako edificzioekiko egokiagoa zena. Hala, berariz, ez zituen "ez bere forman ez bere neurrietan nola barneko hormetan hala kanpoko fatxadetan osorik gelditu ziren baoak errespetatu, hauek molde, proportzio eta egoera berrietara erakartzeko beharrari jarraituz".

Alabaina, bere sendotasunagatik, onartu egiten ditu berriztapenerako osagai modura, leherketaren ondotik ere zutik gelditu ziren sei arkuak beheko oinean, hauek baitira gainerako oin eta gorputzei altuera eta proportzioa eman- go dizkienak. Bat gehiago ezartzen die hauei, Erretore Etxeak lehen hartzen zuen orubea osatuz, izan ere edificzio hau, "itxura irrigarria" zuena, erauzi zutelarik, Udaletxe berriaren luzagarri bilakatu baitzen, hala ere, hori bai, bere nortasuna osoki errespetatzeko modua eginez. Ideia honekin, Plaza Nagusiaren alderdi hori, kalitate arkitektoniko berbera zuen eraikuntza baten bitartez, guztiz osatzeko bidea egin zen, eta bakoitza zenez arku kopurua, laugarrena fatxadaren erdian kokatuz, hortxe kokatu ziren baita sarrera nagusia, alkatetzako bal-koia, erlojua, Hernaniko armaria, etab.

Proiektuan dugun edificzioa gisa honetan osatua dago: beheko oina, solai-

Udaletxearen fatxada nagusia, berreraikita.

ruartea, oin nagusia eta estalipekoa, guztiok elkarrekin hiru eskaileraren bidez komunikatzen direlarik, bata, eskailera nagusia, erdian eta beste biak albo banatan.

Beheko oinak arkupe zabal bat dauka aurreko partean, arkuetariko batetan etena duena, hortik zehar Urnietara doan errepidea pasatzen delarik. Pasabide honetatik ezkerrera kokatzen da herriko presondegia eta goiko oinetara garamatzan eskailera eta azpiko pasabide batetik atzeko fatxadara, non gela bat xexenak gordetzeko izaten den eta bestea suten ponpa gordetzeko. Aipaturiko pasabide horren eskuinean aurkitzen da sarrera nagusia jauregieta-ko eskailera ederrarekin, eta beronen albo bietan tresnak gordetzeko biltegia, udal arbitrioak, langela, alhondiga (atzealdera atea duena) eta zerbitzuak. Arkupetik Ezkiaga Pasealekura doan pasabidean daude Erretore Etxera igotzeko

bakarrrik diren eskailerak.

Solairuarte, aldiz, erabilpen desberdinen arabera, hiru zati desberdinetan banaturik ageri zaigu. Ezkerrera musika akademia kokatzen da, eta koartel aretoa, ofizialen gelak eta komunak; erdian, Udal Epaitegia, bere areto eta alboan gelak dituelarik; eta eskuinaldean, Erretore jaunaren bizitegia.

Oin nagusia bi zatitan banaturik, Udalari dagokiona eta Erretore Etxeari dagokiona. Lehenengoan, bilkura gelak, harrera gela (bi espazio dituen alboetan, bata solasaldi isiletarako eta jende hartzeko bestea), alkatearen langela, idazkaritza, artxiboa, aldagela, komunak, etab. Erretore Etxeari dagokion zatian bizitegiaren osagarri diren gelak.

Estalipeko espazioa probetxatzearen, bertan bi bizitegi moldatu dira, algoazilentzat, teilatuan dagozkion txapitelak moldatzen zaizkielarik.

Joakin Fernandez arkitektoaren proiektuan gauza nabaria da Hernani herriarekiko duen onginahia, eta bere jaioterriarentzat Udaletxe eder bat eraikitzeko lehia. Elementu apaingarrien diseinua da benetan eskertzekoa, bereziki honako hauek aipatu nahi ditugularik, fatxadak, fatxada nagusikoa batipat, eta berdin barne apaingarriak (eskailera nagusia, harrera aretoa, etab.), zeintzuk planoetan zehazki idurikatzen dituen. Halako ugaritasuna erakusten du xehetasunetan (zutabe, mentsula, dilindari, lehoi buru, hormakonka, iragarki koadro, apaindura, etab.), non, eta gehiegizko gastua itzurtzearren, harria eta porlana konbinaturik erabiltzeari heltzen zaion, prozedura hau lehen ere erabilia baitzuen arkitekto honek Sevillako katedralaren fatxada nagusia birmoldatzera-koan.

Hona proiektaturiko obraren aurrekontu orokor laburtua:

UDALETXE BERRIAREN ERAIKUNTZA LANAK

Proiektu teknikoa aztertu eta onartu ondoan, Korporazioak gastu eta sarreraren presupostu berezia moldatu zuen, obra horiek egin ahal izateko. Gastuen atalean, Udaletxe berriaren kostuez gain, partida orokor bat sartzen zen Erretore Etxearen orubea eta lursail bat Portale Etxea izandako orubean erosteko, gerora Udalaren jabetzara pasa zirenak, eta halaberean eliz-ataria berriztatu eta plaza konpondu ahal izateko.

Gastu hauek, esan beharrik, Estatuak ordainduriko indemnizazioa baino bi halako suposatu zutela, eta horregatik Udalak, beste neurri batzuren artean, delako obra horietarako

Udaletxea

Berreraikuntza eta berritzapen obrak	81.645,51 pta.
Kanpoko apaindura: fatxada nagusia	15.195,00 pta.
atzealdea	5.325,00 pta.
osagarriak	13.150,00 pta.
Barneko apaindura eta haltzariak	19.675,00 pta.
=====	
Guztira Udaletxea	134.990,51 pta.

Erretore Etxea

Berreraikuntza eta berritzapen obrak	21.200,44 pta.
Kanpoko apaindura: fatxada nagusia	2.405,00 pta.
atzealdea	650,00 pta.
osagarriak	5.150,00 pta.
=====	
Guztira Erretore Etxea	29.405,44 pta.
Guztira, orokorra	164.395,95 pta.

HERNANI
LA ENTRADA

1531 Hauser y Menet.—Madrid

Udaletxe berriaren atzealdeari buruzko ikuspegi partziala.

75.000,-pta.eskuratzeke erabakia hartu zuen, aldi berean zerga iragankor bat ezarri zuelarik kontsumatzen zen sagardo eta xaboiaren gain, hortik bildutakoa zorraren amortizaziorako ematearren.

Proiektuaren finantzaketa segurtatu zenean, 1886 urriak 24an, inkante publiko bat ospatu zen herriko Udaletxea berreraiki eta berriztatze obrak kontratatzeke. Bost proposamen aurkeztu ziren horretara, Migel Salaberriarena,

Donostia, abantailatsuena gertatu zelarik. Hala hala, Korporazioak beroni eman zion obra horien adjudikapen erabakiorra. Hauek, hurrengo hilabetean hasi ziren, aintzinako edificzioaren hondakinak erauziz.

Obralanen egiketa Joakin Fernandez arkitektoak zuzendu zuen, baina, hala nahi izanik ere, obrak zirauten denboraldi guztian zehar, iraunkorki Hernanin bizitzea ezinezko baitzi tzaion, Sevillan katedradun zelako, Ramon Zendoia obramaisua izendatu zuen laguntzaile.

Halatan, 1887 martxoak 19an, goizeko 11etan, ospatu zen Udaletxe berriaren lehen harria ipini zeneko zere monia. Ekintza handiki burutu zen, banda eta dandolinaren musika alaigarriarekin. Ruperto Erize Alkate jaunak presiditu zuen eta bertan, Korporaioaz aparte, gonbidatu ugari izan zen. Bedeinkazioa Jose Roman Berasategi parroko jaunaren kargura. Ospakizun honetako oroitzapen eta agerpide bezala aipatuko dut, nola sarrera nagusiko ataburupean, horretarako prestatu zokogune batetan, zinkazko kaxa bat kokatu zen, bertan ekitaldi horretako akta agiria Udal Idazkariak jasota, eguneko kazeta zenbaiten ebakidurak eta zilarrezko nahiz kobrezko txanpon batzuk ipini zirelarik.

Obrak normaltasun osoz aurrera zihoazen heinean, zuzendaritza teknikoa ere onartzen joan zen eta zegokionez ziurtapen partzialak luzatzen.

Delako obra horien azken etapan, erlojua konpondu eta ipintzeko jokabidea

hartu zen, horretarako prestatu leku berezian. Erlojua, aurreko edifizio kalte-tuan egondako aparailu berbera zen.

Kontratistari edifizio berriaren entrega egiteko epea hurbildu zitzaione-an, 1888ko urria zegoen seinalaturik, Korporazioak udal zerbitzuetarako har-turik zeuzkan lokal ezberdinen jabeei errenta kontratuaren amaiera iragarri zien.

Alabaina, bi hilabete luzatu zen oraino edifizioaren entregako data, Salaberria jaunak hala eskaturik; honek lanak oro, salbu eta pinturarenak, 1888ko abenduaren 20a baino lehen amaitzeko konpromezua hartu zuen. Eta halaxe gertatu ere gertatu zen. Egun horretan Udalak eta Kontratistak berre-raikia izan zen edifizioa behine-koz okupatzeko hitzarmen akta sinatu zuten, eta hala, Korpo-razioak 1889 urtarrilak 1ean udal zerbitzu guztiak Udaletxe berrira lekualdatzeko erabakia hartu zuen.

Berehalako batetan, lehiaketa bidez, erosi ziren are-toa, harrera gela eta alkatetza hornitzeko haltzariak; esan gabe doa zenbait pieza Fernan-dez arkitektoak berak diseina-tuak zirela. Era berean, baita, eskuratu ziren aipaturiko areto horietarako beirazko lanparak, idazkaritzarako haltzariak, etab.

Berreraikitzeko lanen Arkitekto-Zuzendari jaunak aurkeztu likidazioaren arabera, azken zenbatekoa 229.085,56 pta. igo zen. Nolanahi ere lehen aurrekontua baino handiagoa, zeren eta obrak aurrera zihoa-zen heinean aldaketarik ere izan baitzen, batzutan Udalak hala eskaturik eta beste batzu-tan Zuzendaritza Teknikoak edota Kontratistak berak.

Udal edifizioaren entrega ofiziala egin zenetik urtebetera, hots, 1890 maiatzak 22an, Korporazioak, obren ego-era zehazki aztertu ondoan, eman zien hauei onarpen erabakiorra

Atal honetan, amaitu aurretik, aipatu nahi nuke besterik ere, Joakin Fernandez Ayarragaray jaunak bere jaio-terriarekiko erakutsi zuen onginahi sakona alegia, Udaletxe bikain hau berreraikitze obretan izaniko partai-detzan. Hernaniar arkitektoak, eginiko lanengatik ordainsaririk ez jasotzeaz gain, bere jarrera jatorra azaldu zion Korporazioari, esanez, "har ezazue nire eskerron eta onespenik sakonena, aipa-

turiko obrak direla eta, eskuratu dida-
zuen paradagatik, nere herritarrei zer-
bait onuradun eskaintzeko bidean” eta
jarraitzen zuen “sobera eta gehiegi
ordaindurik naukazue nere ahalmen mu-
rritzen arabera hain maitagarri zaidan
Herriaren alde egin dudanaren aintzare-
kin”.

Korporazioak, aldiz, eta bere
eskerronaren azalpenez, diamantezko
botonadura eman zion oparitzat, eta hau
zihoan kutxatilaren barne honako inskri-
bapen hau “Hernaniko herriak Joakin
Fernandez herriko-seme goraipatuari,
Udaletxea berreraikitzeke proiektuaren
egile eta obren zuzendari izatearen oroi-
garritzat. 1.890”.

OBRA OSAGARRIAK

Nahiz eta oso aberatsa ez izan
une horretan udal altxorra eta Udal-
etxea berreraikitzeke gastuek gora egin
zuten arren, Korporazioak maila txikia-
goko beste obra batzuei ekin ahal izan
ziren, Udaletxe berriaren inguruan, hain
zuzen. Hala nola plaza bere iturriarekin
konpontzea eta Eliz-ataria berriztatzea,
Joakin Fernandez gure arkitektoaren

ideia jarraituz; eta gainera, plazatxo bat
eraikitzea Udalaren atzealdean, Portu
auzorako bidea konpontzearekin batera.

Bidenabar adierazi nahi dut
azken proiektu hau burutzeak, orgabidea
eten egin zuela hirigunea eta aipaturiko
auzo horren artean, erabiltzaileak
Karabeletik barna ibiltzera behartuz.
Inkomunikazio egoera honek hainbat
kexa sortarazi zuen bertako bizilagunen
artearen eta Udalaren kontra, eta hauxe
izan zen hain zuzen, geroago, Leokan
behera Urnietarako errepidearen arku-
petik zehar Porturako bidea eraikitze-
aren jatorria.

Baina beste kontu bat da obra
hau, agian beste parada batetan aipatu-
ko duguna.

Hernani, 1994 otsailak 2

(Itzultzaile: Jaxinto F. Setien)

Oharra: Udaletxearen estalipeko
espazioa, Joakin Fernandez Ayarragaray
Arkitektoak egin proiektuaren arabera
burutua, 1942-1943an moldaberritua
izan zen, berari atiko bat ezarriz, ormi-
goizko estali lauarekin, isuridun harbe-
lezko teilatuaren ordainez.

Hernaniko Udaletxea

*Joakin Fernandez Arkitektoa (ezker.) eta
Ramon Zendoia Obramaisua (eskuin.),
Udaletxe berriaren Areto Nagusian.*

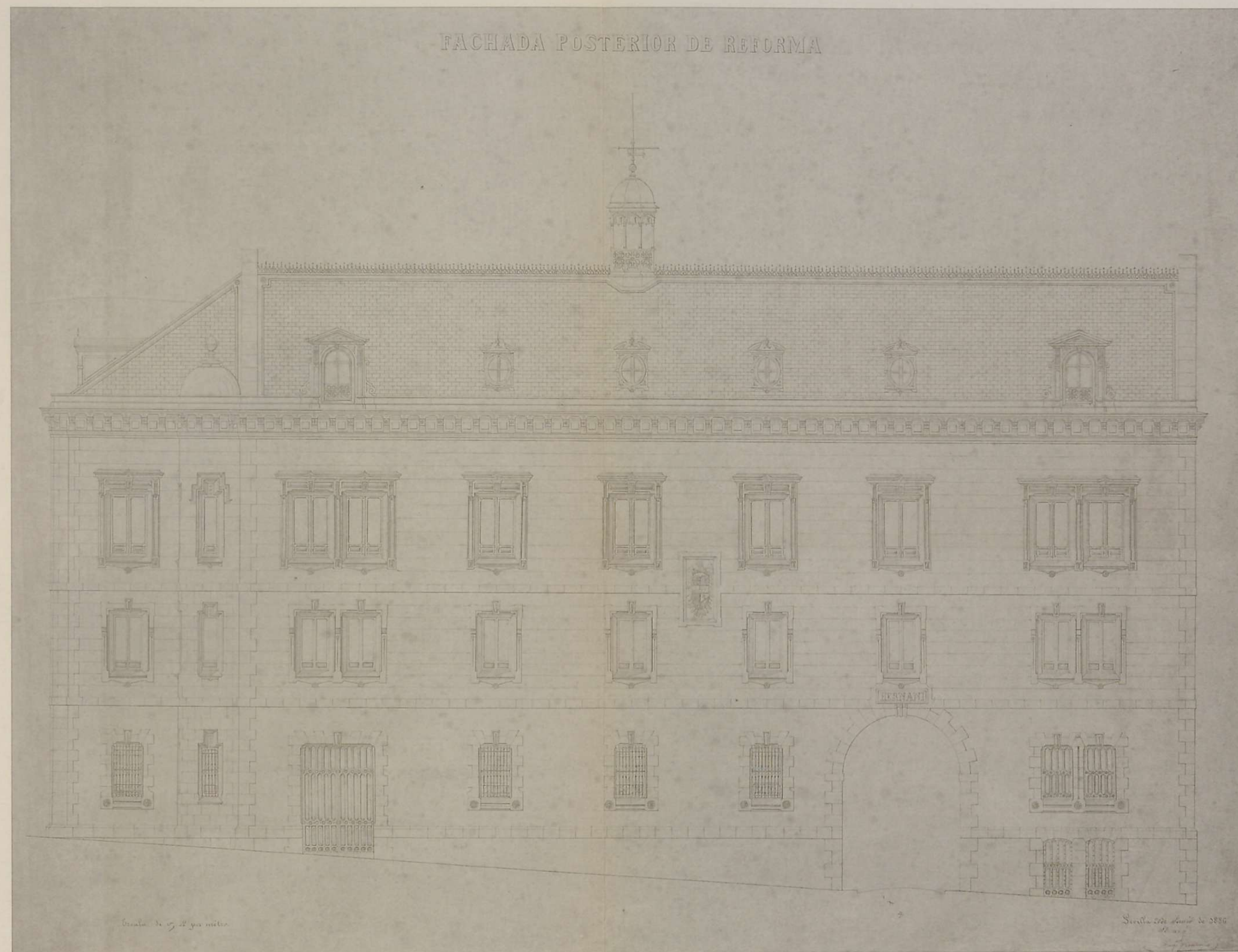

Berriztatzeko atze fatxada.

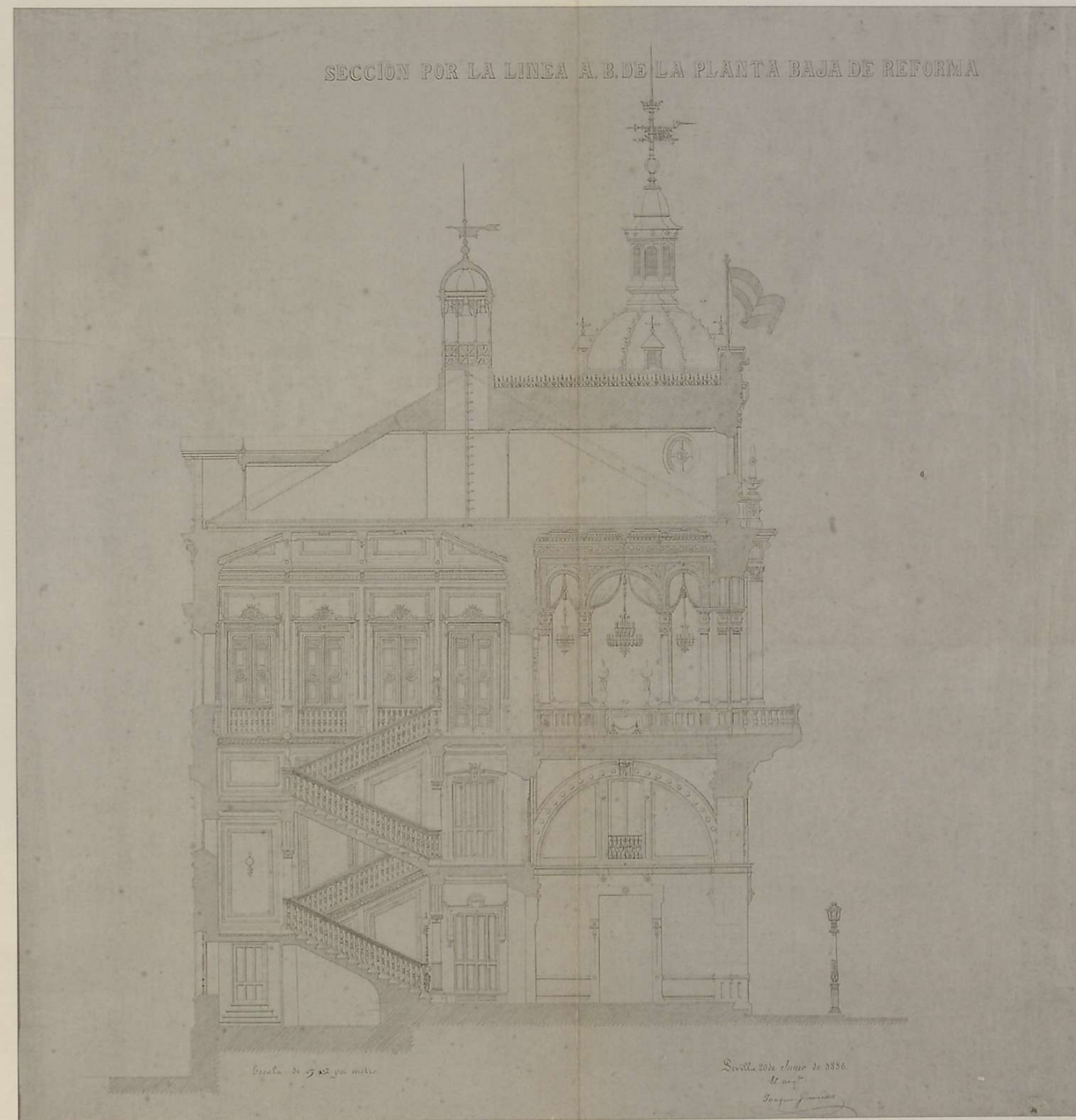

Berriztatzeko atze fatxada.

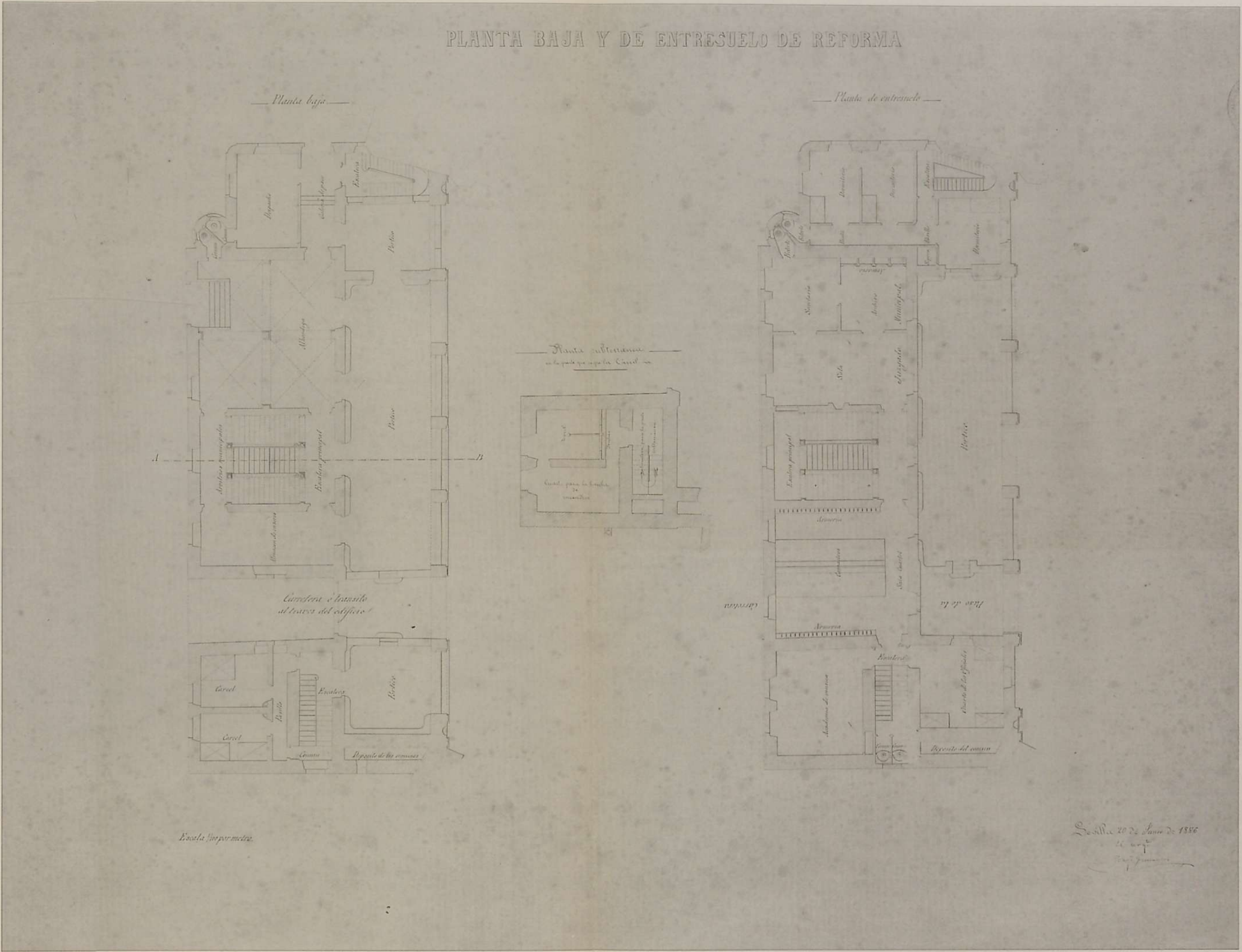

Berriztatzeko behe oina A - B marraren arabera.

Berriztatzeko behe oina eta solairuarte.

Berriztatzeko proiektua

(oin nagusia - goialdea eta estaliaren alderdi bat).

